

Бабінець С. І., завідувач сектору
позашкільної освіти і виховання Головного
управління освіти і науки м. Києва

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті автор аналізує проблему організації і проведення дослідно-експериментальної роботи щодо впровадження моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, що може бути успішно вирішена за умови розроблених та апробованих методів і процедур організації і проведення моніторингу.

Ключові слова: моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, технологія організації і проведення моніторингу, технологія формування готовності суб'єктів управління до моніторингу, система моніторингу.

Аннотация. В статье автор анализирует проблемы организации и проведения опытно-экспериментальной работы внедрения системы мониторинга деятельности общеобразовательных учебных заведений, что может быть успешно решено при условии разработанных и апробированных методов и процедур организации и проведения мониторинга.

Ключевые слова: моніторинг діяльності общеобразовательных учебных заведений, технология организации и проведения мониторинга, технология формирования готовности субъектов управления к мониторингу, система мониторинга.

Annotation. The author of the article analysis problems of organization of the research and experimental work as to implementation of monitoring system of secondary school activity. This could be solved successfully by using the suggested methods and procedures for organizing and conducting monitoring for secondary school activity.

Key words: monitoring, monitoring system of secondary school activity.

Постановка проблеми. Зміна парадигми освіти висуває низку завдань. Одне з них спрямоване на забезпечення якості освіти та вимагає змін стосовно організації і проведення дослідно-експериментальної роботи щодо впровадження моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів покликаний не тільки забезпечувати учасників навчально-виховного процесу об'єктивною інформацією, але й безпосередньо на них впливати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні підходи щодо окресленого питання. Аналіз науково-педагогічних

досліджень та практичний досвід свідчить про значний внесок у розроблення проблеми сучасними вченими. Зокрема, теорії управління загальноосвітніми навчальними закладами присвячено праці Ю.Бабанського, В. Бондаря, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, І. Жерносека, Л. Калініної, Ю.Конаржевського, В. Маслова, В. Олійника, Л. Онищук, Н. Островерхової, М. Поташника, В. Пікельної, В. Сухомлинського та ін; основи організації і проведення моніторингу, що пов'язані з процесами педагогічного управління й розробки механізмів забезпечення якості сучасної освіти, досліджували А. Борзенко-Мірошниченко, Г. Єльнікова, В. Кричевський, О. Ляшенко, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Орлов, О. Островерх, А. Сологуб, А. Майоров та ін.; проблему розвитку моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів розглядали А. Вілохін, В. Кальней, С. Шишова, Д. Уїлмс та ін.; управління якістю освіти висвітлено в працях Б. Жебровського, Д. Матрос, Н. Мельникова О. Островерх, Д. Полев, М. Поташника та ін.; теоретичні основи моніторингу інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів розробляли О. Абдуліна, Л. Ващенко, Н.Маркова та ін.; проблеми психолого-педагогічного моніторингу щодо побудови навчальної діяльності учнів вивчали Л. Кашкарьова, М. Чаркова та ін.

Об'єктом дисертаційних досліджень останніх років були такі проблеми моніторингу, як моніторинг якості освітніх проектів на основі моделей системної динаміки (А. Борзенко-Мірошниченко); педагогічний моніторинг як засіб гуманізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі (О. Островерх); моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів 6-7-річного віку: управлінський аспект (З. Рябова); моніторинг якості освіти у школах Німеччини другої половини ХХ століття (І. Шимків); психологічні засади моніторингу навчальних досягнень учнів основної школи (Л. Кашкарьова); педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах не державної форми власності (Н. Байдацька).

Проте, за межами наукових інтересів залишилася не дослідженою проблема організації та проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета статті - організація і проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, певна послідовність дій, виконання яких є необхідним для досягнення поставленої мети та виконання поставлених задач. З цією метою ми ставимо перед собою завдання провести структурно-функціональний аналіз результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний експеримент проводився фахівцями Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), управлінь освіти виконавчих органів Святошинської у м. Києві ради (районної у м. Києві державної адміністрації), на базі гімназії “Академія”, гімназії східних мов № 1, ліцею № 198 «Еко», ЗНЗ № 40, 72, 83, 140, 206, 230, 235 254, 287, 304 (Святошинський район) за участю учнівських, педагогічних і батьківських колективів зазначених закладів освіти та незалежних експертів. Усі респонденти знаходилися в однакових умовах. Спостереження за ходом дослідження проводилися за заздалегідь розробленою програмою. За основу експертної оцінки було взято факторно-критеріальні параметри моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

На першому етапі організації і проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів розроблено факторно критеріальні параметри моніторингу, підготовлено діагностичний інструментарій, проведено підготовку суб’єктів управління різних рівнів до організації і проведення моніторингу, опрацьовано та проаналізовано отриману інформацію, здійснено інтерпретацію статистичних даних.

Так, розробляючи факторно-критеріальні параметри моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, нами було враховано, що нормативно-правове, методологічне й інструментальне забезпечення моніторингу знаходиться на стадії становлення. Суб’єктами Центру

моніторингу якості освіти було розроблено факторно-критеріальні параметри моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Кожен окремо взятий фактор відображав необхідну інформацію. У процесі організації та проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів нами використано алгоритм базової кваліметричної моделі, запропонований Г. В. Єльніковою. Створення базової кваліметричної моделі діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу передбачає визначення характерних параметрів цієї діяльності, показників (напрямків) діяльності, показників першого, другого порядку; вагомості параметрів та оформлення моделі діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу [2].

Велику увагу приділено добору та використанню діагностичного інструментарію, пошуку методів організації та проведення моніторингу, що дозволяє вивчити діяльність значної кількості загальноосвітніх навчальних закладів. Підготовка суб'єктів управління різних рівнів до організації і проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів передбачає забезпечення освітньої установи підготовленими та мотивованими педагогічними працівниками й управлінцями, доведення до колективу загальноосвітніх навчальних закладів стратегічних напрямів її діяльності. Головними вимогами до суб'єктів управління різних рівнів щодо організації і проведення моніторингу є максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, урахування всіх позитивних і негативних результатів, створення рівних умов для учасників навчально-виховного процесу, можливість підтвердження позитивних і негативних результатів за допомогою різних методів контролю, вміння диференціювати контрольні та діагностичні завдання, створення умов доброзичливості, поваги кожного учасника експерименту тощо.

Опрацювання та аналіз отриманої інформації за результатами проведення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів передбачав підготовку інструкції щодо реалізації цього процесу. В зазначеній інструкції вказувалися форми і термін проведення моніторингу та подавалися рекомендації з питання первинного опрацювання та аналізу отриманої

інформації, здійснювався добір методів, які доцільно використовувати при проведенні моніторингу.

Аналіз результатів дослідження спростував наші припущення стосовно того, що «моніторинг» та «аналіз» діяльності загальноосвітніх навчальних закладів забезпечують об'єктивну основу для прогнозування якісних змін і прийняття ефективних управлінських рішень у внутрішньошкільному управлінні. Моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів покликаний не тільки забезпечувати учасників навчально-виховного процесу об'єктивною інформацією, але й справляти на них безпосередній педагогічний вплив. З цією метою у цьому параграфі ми ставимо перед собою завдання провести структурно-функціональний аналіз результатів дослідження.

Аналіз (від грецького analysis) – розклад, розчленування предмета (явища або процесу), властивості предмета або зв'язків між предметами або частинами. Розрізняють статистичний, вторинний, детермінаційний, дискримінантний, дисперсійний, коваріаційний, латентно-структурний, педагогічний, регресійний, структурний, типологічний, факторний аналізи, факторний аналіз якісних даних, аналіз документів, аналітичне дослідження. У дослідженні використано такі види аналізу:

- статистичний (методи математичної статистики, спрямовані на виявлення взаємозв'язків між складовими системи моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів і для одержання висновків);
- дисперсійний (метод математичної статистики, призначений для виявлення впливу окремих факторно-критеріальних параметрів);
- аналіз документів (для отримання інформації з документальних джерел, виокремлено такі основні методи аналізу документів: традиційний і формалізований (контент-аналіз, аналіз змісту);
- педагогічний (вивчає стан, розвиток, оцінку результатів діяльності загальноосвітніх навчальних закладів і розроблення педагогічних рекомендацій).

Проаналізуємо результати педагогічного експерименту одного із п'яти факторів моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: зміст і організація навчального процесу. Так у процесі проведення педагогічного експерименту здійснено аналіз, який показав, що мережа загальноосвітніх навчальних закладів у Святошинському районі становила 59. Із них 23 – середні загальноосвітні школи, 11 спеціалізованих шкіл, 1 ліцей, 6 гімназій (із них 4 - приватні), 1 вечірня (змінна) школа, 2 спеціалізовані школи-інтернати, 15 навчально-виховних комплексів.

Моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів ґрунтувався на принципах системності, цілеспрямованості, об'єктивності, аргументації висновків і рекомендацій. Завданнями моніторингу було виявити чинники, які впливають на результати навчально-виховного процесу. Необхідно зазначити, що на якість освіти впливає стан здоров'я учнів, дотримання санітарно-гігієнічних умов і проведення в загальноосвітніх навчальних закладах району заходів з профілактики різних захворювань. Дослідження проводилося з метою вивчення впливу навчально-виховного процесу на низку фізіологічних показників, що дали можливість оцінити працездатність й втомлюваність учнів. Встановлено, що згідно Державних санітарних правил і норм у закладах освіти району проводяться медичні огляди, основною метою яких є відстеження стану здоров'я учнів, виявлення у дітей різних захворювань на ранніх стадіях і забезпечення своєчасного лікування та оздоровлення. Загальноосвітні навчальні заклади району забезпечені лікарями, на 82 % (по місту 98 %) та медичними сестрами – 100 % (по місту 78 %), які здійснюють медичні огляди впродовж перебування дитини в закладі освіти. Профілактичними оглядами в районі охоплено 97 % учнів, водночас диспансерний облік учнів здійснюється запізно, а відтак лікування починається невчасно. Моніторинг показав, що відсоток здорових дітей, які відносяться до I-ої групи здоров'я, знижується у 5-9 класах у порівнянні з початковою школою; учнів II-ої групи здоров'я у початковій школі – 52 % у 10-11 класах – 48 %, водночас, зростає відсоток хворих дітей на кінець навчання у школі. Провідними захворюваннями учнів є органи

травлення, порушення постави, зору, захворювання органів дихання, нервової та серцево-судинної системи тощо. Окрім того, проводилося спостереження за учнями до і після навантаження.

Дослідження навчально-виховного процесу завбачувало проведення аналізу освітніх цілей, підготовку вчителів і визначення ступеня впливу цих чинників на навчальні досягнення та стан здоров'я учнів. Так, у районі для учнів 1-4-их класів виникла потреба в упровадженні експериментального курсу «Комп'ютерна азбука» та «Сходинок до інформатики». До роботи в експерименті у Святошинському районі залучено учнів СЗШ № 206. Педагогічним колективом закладу освіти проведено моніторинг експериментального курсу «Комп'ютерна азбука» та «Сходинок до інформатики», спрямований на дослідження та вивчення стану здоров'я учнів, які навчаються в експериментальних і контрольних класах. Результати дослідження показали, що за два роки навчання у школі в експериментальному класі стан здоров'я одного учня погіршився та покращився у трьох учнів; у контрольному – стан здоров'я погіршився у чотирьох учнів і в одного учня – покращився. Загальний рівень захворюваності учнів експериментального класу був нижчий, ніж у контрольному.

Проведено дослідження щодо забезпечення гарантій доступності освіти й поліпшення її якості. У загальноосвітніх навчальних закладах району достатня увага приділялася створенню належних умов харчуванню учнів. Усього гарячим харчуванням було охоплено 27 % учнів, кількість дітей, які перебували на пільговому харчуванні, найвища в місті і становила 17 %.

Визначено міру впливу на навчально-виховний процес годин варіативної та інваріативної частини. Години варіативної складової використовуються для збільшення обсягу навчальних предметів інваріативної складової, допрофільної підготовки та організації профільного навчання учасників навчально-виховного процесу. Необхідно зазначити, що керівники загальноосвітніх навчальних закладів при розподілі годин варіативної частини повинні враховувати рівень навчально-методичного та кадрового забезпечення, а впровадження годин

варіативної складової повинне забезпечувати належний рівень підготовки учнів. Аналіз індивідуальних навчальних планів, зокрема, годин варіативної та інваріативної складової продемонстрував, що не всі загальноосвітні навчальні заклади раціонально використовують години варіативної складової.

У процесі аналізу системи вибору профільного навчання проведено опитування учнівського та педагогічного колективів, вивчено матеріали роботи соціально-психологічної служби системи освіти району, адміністрацій загальноосвітніх навчальних закладів. За результатами дослідження ми дійшли таких висновків: профільність навчання визначається переважно з урахуванням замовників освітніх потреб, кадрових можливостей, матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення закладу освіти, реалізується як у межах одного навчального закладу, так і в окремих його класах. Основними профілями, які обрали старшокласники, були такі: художньо-естетичний, спортивний, природничий, технологічний, суспільно-гуманітарний, фізико-математичний і філологічний, що забезпечують певною мірою поглиблене вивчення окремих предметів, але, як правило, не дають професійних навичок.

Здійснювався моніторинг ресурсів діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, діяльність шкільних бібліотек і забезпечення умов самоосвітнього процесу учасників навчально-виховного процесу. Проведене дослідження свідчить, що лише шість шкільних бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів Святошинського району мають по одному комп'ютеру, що становить 3,4 %. Однак їх не підключено до мережі Інтернет, відсутній комп'ютерний облік наявної літератури. У результаті перевірки виявлено, що шкільні бібліотеки не достатньо забезпечені технічними засобами навчання, зокрема телевизор мають п'ять бібліотек району, що становить 2,9 % від загальної кількості загальноосвітніх навчальних закладів; ксерокс мають один заклад освіти; відео – два заклади освіти тощо. Проблемою залишається комплектування бібліотек художньою, довідковою, науково-популярною та методичною літературою. У фонді шкільних бібліотек району у наявності є література придбана ще за радянських часів. Багатьох

творів з української та зарубіжної літератури, необхідних для вивчення за навчальними програмами, у бібліотеках немає. Бібліотечно-інформаційні ресурси не поповнюються також літературою за дитячими інтересами. Аналіз та узагальнення результатів дослідження показав, що шкільні бібліотеки не стали сучасними інформаційними центрами, не задовольняють потреб читачів та не забезпечують умов самоосвітнього процесу як учнівського так і педагогічного колективів.

Висновки. Аналіз результатів дослідження показав, що:

- моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів забезпечує учасників навчально-виховного процесу об'єктивною інформацією і має на них безпосередній педагогічний вплив. З метою забезпечення суб'єктів управління необхідною інформацією проведено структурно-функціональний аналіз результатів дослідження;

- у дослідженні використано статистичний та дисперсійний аналіз, що передбачали використання методів математичної статистики, аналіз документів (для отримання інформації з документальних джерел), педагогічний аналіз для вивчення стану, розвитку, оцінки результатів діяльності загальноосвітніх навчальних закладів і розроблення педагогічних рекомендацій;

- експериментально перевірено систему моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів;

- моніторинг діяльності загальноосвітніх навчальних закладів проведено з дотриманням принципів системності, цілеспрямованості, об'єктивності, аргументації висновків і рекомендацій, взаємозв'язку і взаємодії, розвитку, шляхом використання системного та комплексного підходів.

Література

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л.М.Ващенко. – К. : ВПЦ «Тираж», 2005. – 380 с.
2. Сльникова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія / Г.В. Сльникова – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

3. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: рекомендації з освітньої політики / [О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лунячек, М. Барна, О. Гірний та ін.; за заг. ред. О. І. Локшиної]. – К. : «К. І. С.», 2004. – 160 с.
4. Ляшенко О. Концептуальні засади моніторингу якості освіти / О.І.Ляшенко // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / [за заг. ред. О. І. Локшиної]. – К., 2004. – С. 21-27.
5. Матрос Д. Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д.Ш Матрос., Д.М.Полев, Н.Н.Мельникова - изд. 2-е, испр. и дополн. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 128 с.
6. Моніторинг в управлінні навчальним закладом. Управлінський супровід моніторингу якості освіти / О. М. Касьянова, Т. Б. Волобуєва. – Х. : Основа, 2004. – 96 с. – (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 1 (13)).
7. Середня освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. В.С.Журавського. – К. : ФОРУМ, 2004. – 1084 с.